

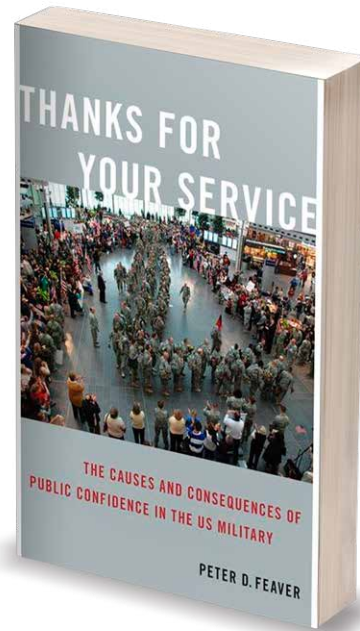
Armed Servants – Agency, Oversight, and Civil-Military relations, שפורסם בהוצאת הרווארד בשנת 2003. בעבודתו פיתח פיבר מסגרת תאורטית חדשה ומאתגרת בתחום יחסי דרג מדיני-דרג צבאי, תוך אימוץ תאוריית סוכן-מנהל (Agency theory). הוא הציג מודל חדש שבאמצעותו ניסה לספק מענה לכמה חולשות שזיהה במסגרת התאורטית של הנטינגטון, לצד חולשות של מסגרות תאורטיות אחרות בשדה המחקר הזה.

בספר זה מבקש פיבר להתמקד בסוגיית האמון של החברה האמריקאית בצבא. לשיטתו, לאמון של החברה האזרחית בצבא חשיבות רבה ואפילו אקוטית בעולם של יחסי חברה אזרחית-צבא במדינות דמוקרטיות בכלל ובארצות הברית בפרט, והנושא נותר כמעין לקונה בספרות המקצועית (עמ' 11). בספר המקיף והגדוש בפרטים, גרפים ונתוני סקרים ממפה פיבר שישה גורמים המשפיעים על מידת האמון של החברה האזרחית בצבא ומזהה שיוך פוליטי ורצייה חברתית כגורמים הבעייתיים ביותר:

1. פטריוטיות.
2. ביצוע (performance) – יכולת ביצוע של הצבא.
3. אתיקה מקצועית (professional ethics).
4. שיוך מפלגתי (party).
5. קשרים אישיים (personal contact) – קרבה אישית באמצעות קשרי משפחה או מעגל חברים.
6. רצייה חברתית כתוצאה מלחץ ציבורי (public pressure) (עמ' 2).

לאחר מיפוי הגורמים והמשגתם מבקש פיבר לבסס את הטיעון ואת מסקנותיו לגבי פריכות האמון בצבא – אמון חלול (hollow confidence) לפי הגדרתו – על ניתוח עומק של סקרי דעת קהל שנעשו בארצות הברית מאז שנות ה-70 על ידי מכון גאלופ ואחרים, ועל שני סקרים אינטרנטיים ממוקדים שהוא ביצע בעצמו. ביטוי לפריכות הזו ניתן לזהות בתגובות במידת האמון שרוחש הציבור לצבא, כפי שהיא באה לידי ביטוי בגרף המציג את רמת האמון משנת 1970 עד שנת 2021 (עמ' 16).

את השפעתה של הנטייה הפוליטית הוא מייחס לקיטוב הפוליטי החריף בארצות הברית, שבא לידי ביטוי במידת אמון גבוהה של הדמוקרטים כשהמפלגה הדמוקרטית בשלטון, ובמידת אמון נמוכה יותר של אותו קהל כשהמפלגה הרפובליקנית בשלטון, וכך בדיוק בהתייחס לתומכי המפלגה הרפובליקנית. יתרה מזאת, פיבר מצביע על מידת אמון גבוהה יותר בצבא באופן בסיסי בקרב רפובליקנים ולכן להבנתו, כאשר ממשל רפובליקני או אליטות רפובליקניות ביקורתיות יותר כלפי הצבא יש לכך השפעה משמעותית ורחבה יותר על מידת האמון של הציבור הכללי בצבא.

לא לעולם חוסן – על פריכות האמון של החברה האזרחית בצבא

קובי מיכאל

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב, ואוניברסיטת דרום ויילס

שם הספר: **Thanks for Your Service: The Causes and Consequences of Public Confidence in the US Military**

מאת: Peter Feaver

הוצאה: Oxford University Press

שנה: 2023

מס' עמודים: 310

פרופ' פיטר פיבר מאוניברסיטת דיוק בצפון קרוליינה, ארצות הברית, הוא מהבולטים והחשובים בין חוקרי צבא-חברה בארצות הברית ובקהילת המחקר כולה. מעבר לניסיונו האקדמי-מחקרי הוא כיהן כיועץ במטה לביטחון לאומי בתקופות נשיאותם של ביל קלינטון וג'ורג' בוש הבן. בפרסומיו הרבים פיתח פיבר שורה של מסגרות תאורטיות והמשגות חדשניות, שחלקן אף קראו תיגר על משנת מורו ורבו סמואל הנטינגטון, שיחד עם מוריס ג'נוביץ היה ממייסדי הדיסציפלינה המחקרית של יחסי חברה אזרחית-צבא (Civil-Military Relations). לפיבר כמה מאמרים סמינליים שכתב בעצמו, וכן עם עמיתים בולטים אחרים כמו ריצ'ארד קון. גולת הכותרת של עבודתו המחקרית המרשימה היא

על האתיקה המקצועית ולטפל ביד קשה בהפרות של האתיקה הזו כדי להבטיח את אמון הציבור בצבא. פיבר מסביר כיצד הפרות של האתיקה המקצועית, כמו למשל בנוגע ליחס לנשים וחריגה מהתנהלות אפוליטית, פגעו באמון הציבור בצבא.

הספר בנוי לתלפיות וגדוש בפרטים ובנתונים. עומס הגרפים והנתונים אפילו מקשה מעט לעיתים על הקריאה הרצופה, אך פיבר היטיב לארגן את הספר באופן המאפשר הבנה מהירה של הנתונים ושל המסקנות מהם. בהיותו מרצה דידיקטי וקפדן הוא מקפיד להציג את הדברים בצורה סדורה ומובנית מאוד ומדריך את הקוראים בנבכי הנתונים בכל פרק, מציג את המתודולוגיה ומסכם בבהירות את המסקנות מהנתונים בסוף כל פרק.

פיבר טוען שנסקרים רבים מביעים אמון בצבא מכיוון שהם חושבים שזה מה שנכון או מה שמצופה מהם לדווח בסקר, אבל אין בכך כדי להעיד באמת על מידת האמון שהם רוחשים לצבא.

לא רק חוקרי צבא-חברה ימצאו עניין רב בספר אלא גם אנשי הצבא, הממסד הפוליטי והציבור הרחב. הממצאים, הניתוח, המסקנות וההמלצות (אם כי הן כלליות יותר באופיין בהשוואה לשאר) מאפשרים הבנה מעמיקה וחשובה בתחום, לרבות האתגרים הרובצים לפתחם של הצבא, הממסד הפוליטי והחברה האזרחית. פיבר מצביע על פערי ידע של הציבור הרחב בנוגע לצבא, אבל אלו קיימים גם בממסד הפוליטי וגם בצבא בנוגע לחברה האזרחית. לכן ממליץ פיבר על חינוך הקצונה הצבאית והפוליטיקאים, כמו גם הציבור הרחב, באמצעות חשיפתם למשמעויות ולנורמות הנדרשות לצורך הבטחת יחסי חברה אזרחית-צבא בריאים. גישתו של פיבר היא גישה אנליטית שיש בה גם קורטוב של גישה נורמטיבית. נתוני הסקרים ורמות הניתוח שמציג פיבר מכסים מנעד דמוגרפי רחב ומגוון ומאפשרים הבנה לפרטי פרטים של הדינמיקה המאפיינת התבססות של אמון וכרסום בו. פיבר נע בין הפרטיקולרי לכללי ומשתמש בניתוח נתונים מפורטים מאוד כמו גזע, נטיות פוליטיות, מגדר ומצב כלכלי כדי לבסס את הטענות הגנרי בנוגע לאמון בצבא. גם אם לפעמים נדמה לקורא שהוא מאבד את דרכו בסבך הפרטים והגרפים, הוא אינו מאבד את הנתים שבו פוסע פיבר, המיטיב לתמצת ולסכם את הנתונים ואת משמעותם בכל אחד מפרקי הספר. המסר המרכזי לצבא הוא שאסור לו לנוח על זרי הדפנה. עליו להקפיד על מידותיו וערכיו ועל מקצועיותו,

הסבריו לגבי תופעת הרצייה החברתית, כפי שהיא באה לידי ביטוי בסקרי דעת קהל בכלל ובהתייחס לאמון בצבא בפרט, מחזקים את הטענות לגבי פריכות האמון בצבא, או היותו חלול. פיבר טוען שנסקרים רבים מביעים אמון בצבא מכיוון שהם חושבים שזה מה שנכון או מה שמצופה מהם לדווח בסקר, אבל אין בכך כדי להעיד באמת על מידת האמון שהם רוחשים לצבא. הוא יוצא מנקודת הנחה, שאותה ביסס באמצעות כמה שאלות בסקרי האינטרנט שהעביר, שמידת האמון בצבא נמוכה יותר מזו המשתקפת בסקרים.

הספר מחולק לשלושה חלקים עיקריים: בחלק הראשון עוסק פיבר בשאלה למי יש אמון בצבא. בחלק זה משולבת סקירה היסטורית בנוגע למעמד הצבא בעיני החברה האזרחית בארצות הברית ובסוגיית האמון. בהקשר זה הוא גם מתייחס לסוגיית האמון ולפערים בנוגע לידע על אודות הצבא, החינוך בנושא הצבא ומקומו בחברה האזרחית הדמוקרטית, השפעת המדיה והשפעתם של קשרים חברתיים ומשפחתיים עם משרתים בצבא על מידת האמון שרווחים האזרחים לצבא. בחלק השני של הספר עוסק המחבר בשאלה מדוע יש לאנשים אמון בצבא. בחלק זה הוא מציג את הגורמים המשפיעים על האמון בצבא ומנתח את הנתונים על בסיס הסקרים שבהם הוא עושה שימוש. בחלק השלישי של הספר ובפרק המסקנות מציג פיבר משנה סדורה ומנומקת לגבי החשיבות של אמון החברה האזרחית בצבא ומצביע על הצורך במחקרי המשך.

קשה שלא להתרשם מדאגה עמוקה של פיבר בכל הנוגע לאמון החברה בצבא, גם אם הוא נמצא ברמה גבוהה ויציבה יחסית מאז תחילת שנות ה־90, לאחר ירידה בולטת מאוד באמון הציבור בצבא לאחר מלחמת וייטנאם ולאורך שנות ה־70 וה־80. אומנם בכל אירוע מלחמתי ניכרת עלייה ברמת האמון בצבא בשל הביצוע (performance), שאליו נוטה הציבור להתייחס בחיוב ובהערכה, מה שמתחבר גם לפטריוטיות – התכנסות סביב הדגל כתופעה המוכרת גם בחברות אחרות הנתונות במלחמה. ואולם לא לעולם חוסן, ופיבר מזהיר מפני פריכות האמון והגורמים שיכולים לפגוע בו, בעיקר במציאות החברתית והפוליטית המקוטבת בארצות הברית בימים אלו, ובריחוק החברתי מהצבא במציאות שבה מתמעט והולך מספר האזרחים שיש להם קרובי משפחה או חברים ומכרים המשרתים בצבא.

הציבור נוטה לייחס לצבא אתיקה מקצועית גבוהה, מה שמעלה את רמת האמון בצבא, בוודאי בהשוואה למוסדות אחרים, בדגש על הממסד הפוליטי (נדמה שמדובר בתופעה אוניברסלית, שבוודאי נכונה גם לגבי המקרה הישראלי). לכן פיבר קורא לצבא להקפיד מאוד

מכיוון שכל אלו חשובים לביסוס אמון הציבור בו. המסר המרכזי לפוליטיקאים הוא לשמור על הנכס החשוב שבאחריותם ולהוקירו דרך לימוד מעמיק על אודות הצבא ושמירה על כבודו, תוך הקפדה על התנהלותו הא-פוליטית ואי-שימוש בו לצרכים פוליטיים. לפיכך יש גם מסר מרכזי לציבור, והוא נוגע לצורך בהעמקת היכרותו עם הצבא ובעיקר הוקרת משרתיו. מכאן אולי נובע גם השם שבחר לספר: תודה על שירותך. כזכור, הצבא האמריקאי הוא צבא מתנדבים מקצועי, להבדיל למשל ממודל השירות בישראל, ולכן לרבים בחברה האמריקאית אין קשר ישיר לצבא באמצעות קרובי משפחה או חברים המשרתים בו, מה שמוביל לניכור מסוים בין החברה לצבא. פיבר אינו מתיימר להציג יכולת הכללה של הממצאים והמסקנות והוא אף קורא למחקרי המשך במדינות

אחרות לצורך תיקוף או הפרכה של המסקנות (עמ' 282), אך נדמה שחלק מהמסקנות והתובנות ניתן בהחלט להחיל גם על יחסי חברה אזרחית-צבא ועל הגורמים המשפיעים על אמון הציבור בצבא גם בדמוקרטיות אחרות. לכן ראוי ומומלץ לקרוא את ספרו של פיבר, לא רק כדי להבין יותר לעומק את מציאות יחסי חברה אזרחית-צבא בארצות הברית ואת הגורמים המשפיעים על אמון הציבור בצבא שם אלא גם כדי להסיק תובנות הרלוונטיות ליחסי חברה אזרחית-צבא בכל דמוקרטיה.

פרופ' קובי מיכאל הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי ופרופסור אורח במרכז הבינלאומי לשיטור וללימודי ביטחון באוניברסיטת דרום ויילס בבריטניה.
kobim@inss.org.il